

Sygn. akt III UK 35/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 marca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania P. Sp. z o.o. w W.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w W.

z udziałem Z. W.

o wydanie zaświadczenia w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 5 marca 2020 r.,

skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 28 marca 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 26 sierpnia 2015 r., sygn. akt VIII U (...), Sąd Okręgowy Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w W. oddalił odwołanie wnioskodawcy P. Sp. z o.o. z siedzibą w W. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w

W. z dnia 25 czerwca 2013 r., w której odmówiono wydania zaświadczenia dotyczącego ustawodawstwa właściwego potwierdzającego, że zainteresowany Z. W. w okresie wykonywania pracy na terytorium Francji od 18 czerwca 2012 r. do 8 sierpnia 2012 r. podlega polskiemu ustawodawstwu w zakresie ubezpieczeń społecznych (pkt I), rozstrzygając o kosztach postępowania (pkt II).

Wyrokiem z dnia 19 maja 2016 r., sygn. akt III AUa (...), Sąd Apelacyjny w (...) zmienił zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję organu rentowego z dnia 25 czerwca 2013 r. w ten sposób, że zobowiązał stronę pozwaną do wydania zaświadczenia potwierdzającego, że zainteresowany podlegał polskiemu ustawodawstwu w zakresie ubezpieczeń społecznych w czasie wykonywania pracy na terenie Francji za okres od 18 czerwca 2012 r. do 8 sierpnia 2012 r. Sąd Apelacyjny uznał, że odwołująca się Spółka prowadziła w Polsce normalną działalność w rozumieniu art. 12 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.U.UE.L z 2004 r. Nr 166, str. 1 z późn. zm.; dalej także jako rozporządzenie podstawowe) w związku z art. 14 ust. 2 rozporządzenia Parlamentu i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczącego wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.U.UE.L z 2009 r. Nr 284, str. 1 z późn. zm.; dalej także jako rozporządzenie wykonawcze). Tym samym po stronie wnioskodawcy zachodzą przesłanki warunkujące wydanie zaświadczenia A1.

Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 11 stycznia 2018 r., sygn. akt II UK 650/16, na skutek rozpoznania skargi kasacyjnej organu rentowego, uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania apelacyjnego. W uzasadnieniu wyroku Sąd Najwyższy wskazał, że stosownie do art. 14 ust. 1 rozporządzenia nr 987/2009, do celów stosowania art. 12 ust. 1 rozporządzenia nr 883/2004 „osoba, która wykonuje działalność jako pracownik najemny w państwie członkowskim w imieniu pracodawcy, który normalnie prowadzi tam swoją działalność, a która jest delegowana przez tego pracodawcę do innego państwa członkowskiego”, oznacza także osobę zatrudnioną w celu delegowania jej do innego państwa członkowskiego, pod warunkiem, że osoba ta bezpośrednio przed rozpoczęciem

zatrudnienia podlega już ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym siedzibę ma jej pracodawca. Sąd Najwyższy podkreślił, że podleganie ustawodawstwu państwa członkowskiego bezpośrednio przed rozpoczęciem delegowania do pracy w innym państwie Unii Europejskiej oznacza w przypadku Polski nie tylko podleganie ubezpieczeniu społecznemu na podstawie przepisów ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 300 ze zm.), ale także podleganie systemowi zabezpieczenia społecznego obejmującego również ubezpieczenie zdrowotne, zasiłki chorobowe, zasiłki dla bezrobotnych oraz szeroko rozumiane świadczenia rodzinne. Podleganie takiemu ustawodawstwu nie powinno być przerwane w okresie ostatniego miesiąca przed delegowaniem podjęciem pracy lub działalności gospodarczej za granicą.

Sąd Apelacyjny w (...), po ponownym rozpoznaniu sprawy, wyrokiem z dnia 28 marca 2018 r., sygn. akt III AUa (...), oddalił apelację wnioskodawcy od wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 26 sierpnia 2015 r. (pkt I), rozstrzygając o kosztach postępowania (pkt II).

W ocenie Sądu Apelacyjnego, z materiału dowodowego wynika, że zainteresowany podlegał ubezpieczeniu społecznemu w Polsce od kwietnia 2010 r. do października 2010 r. Następnie nie złożono ponownego wniosku o objęcie go ubezpieczeniem zdrowotnym jako członka rodziny. Oznacza to, że od listopada 2010 r. nie podlegał polskiemu systemowi zabezpieczenia społecznego. W konsekwencji zainteresowany bezpośrednio przed rozpoczęciem zatrudnienia u wnioskodawcy nie podlegał ustawodawstwu polskiemu w zakresie zabezpieczenia społecznego, co wskazuje na brak podstaw do wydania zaświadczenia A1 potwierdzającego objęcie pracownika delegowanego krajowym systemem ubezpieczeń społecznych.

Wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 28 marca 2018 r. wnioskodawca zaskarżył w całości. Zarzucono naruszenie przepisów prawa materialnego, to jest art. 12 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w związku z 14 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczącego wykonywania rozporządzenia

(WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, przez ich niezastosowanie wskutek nieprawidłowej wykładni przesłanki bezpośredniego podlegania przez pracownika przed oddelegowaniem ustawodawstwu państwa, w którym pracodawca ma siedzibę, czego następstwem było przyjęcie, że zainteresowany nie podlegał bezpośrednio przed oddelegowaniem polskiemu ustawodawstwu w zakresie systemu zabezpieczeń społecznych.

Skarżący wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, wskazując na występowanie w tej sprawie istotnego zagadnienia prawnego dotyczącego wykładni pojęcia „podleganie ustawodawstwu Państwa Członkowskiego” i wskazania przesłanek koniecznych do spełnienia tego wymogu, a w szczególności odpowiedzi na pytanie czy wymóg ten zostaje spełniony przez osobę, która pomimo przerwy w zgłoszeniu do ubezpieczenia cały czas przebywała na terenie Polski i nie podlegała ustawodawstwu innego kraju oraz ustalenia wzajemnej relacji pojęć „podleganie ustawodawstwu” i „podlegania ubezpieczeniu”.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...), a także o zasądzenie od organu rentowego na rzecz wnioskodawcy kosztów postępowania według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W myśl art. 11 ust. 1 rozporządzenia podstawowego, osoby, do których stosuje się rozporządzenie, podlegają ustawodawstwu tylko jednego państwa członkowskiego, zaś stosownie do art. 11 ust. 2 lit. a, osoba wykonująca w państwie członkowskim pracę najemną lub pracę na własny rachunek podlega ustawodawstwu tego państwa członkowskiego. W przepisach tych ustanowiono dwie zasady koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego: podlegania jednemu ustawodawstwu oraz podleganiu ustawodawstwu miejsca wykonywania pracy (*lex loci laboris*). Wyjątek od drugiej z tych zasad przewidziany został w art. 12 rozporządzenia podstawowego, który w ust. 1 stanowi, że osoba, która wykonuje działalność jako pracownik najemny w państwie członkowskim w imieniu

pracodawcy, który normalnie prowadzi tam swoją działalność, a która jest delegowana przez tego pracodawcę do innego państwa członkowskiego do wykonywania pracy w imieniu tego pracodawcy, nadal podlega ustawodawstwu pierwszego państwa członkowskiego, pod warunkiem, że przewidywany czas takiej pracy nie przekracza 24 miesięcy i że osoba ta nie jest wysłana, by zastąpić inną delegowaną osobę. Stosownie zaś do art. 14 ust. 1 rozporządzenia wykonawczego, do celów stosowania art. 12 ust. 1 rozporządzenia podstawowego, „osoba, która wykonuje działalność jako pracownik najemny w państwie członkowskim w imieniu pracodawcy, który normalnie prowadzi tam swoją działalność, a która jest delegowana przez tego pracodawcę do innego państwa członkowskiego”, oznacza także osobę zatrudnioną w celu delegowania jej do innego państwa członkowskiego, pod warunkiem, że osoba ta bezpośrednio przed rozpoczęciem zatrudnienia podlega już ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym siedzibę ma jej pracodawca.

W dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmowano, że „podleganie ustawodawstwu państwa członkowskiego” (państwa wysyłającego) w rozumieniu art. 14 ust. 1 rozporządzenia wykonawczego w związku z art. 12 ust. 1 podstawowego oznacza posiadanie statusu osoby ubezpieczonej na podstawie ustawodawstwa tego państwa członkowskiego, czyli - w przypadku Polski - spełnianie kryteriów wymaganych do objęcia ubezpieczeniem społecznym na podstawie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych lub ubezpieczeniu zdrowotnemu na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (jednolity tekst: Dz.U. z 20019 r., poz. 1373 ze zm.). Innymi słowy, pojęcie to utożsamiano z istnieniem tytułu do objęcia ubezpieczeniem społecznym lub zdrowotnym (por. np. wyrok Sądu Najwyższego: z dnia 6 sierpnia 2013 r., II UK 116/13, OSNP 2014 nr 5, poz. 73). Pogląd ten nie znalazł akceptacji w wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 25 października 2018 r., w sprawie C-451/17, „Walltopia” AD przeciwko Direktor na Teritorialna direktsia na Natsionalnata agentsia za prihodite - Veliko Tarnovo. Trybunał w wyroku tym podkreślił, że art. 14 ust. 1 rozporządzenia wykonawczego w związku z art. 12 ust. 1 rozporządzenia podstawowego, należy interpretować w ten sposób, że pracownika zatrudnionego w celu oddelegowania

do innego państwa członkowskiego należy uznać za osobę, która „bezpośrednio przed rozpoczęciem zatrudnienia podlega już ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym siedzibę ma jej pracodawca” w rozumieniu art. 14 ust. 1 wykonawczego, nawet jeśli pracownik ten nie miał statusu osoby ubezpieczonej na podstawie ustawodawstwa tego państwa członkowskiego bezpośrednio przed rozpoczęciem zatrudnienia, o ile w tym momencie pracownik miał miejsce zamieszkania we wspomnianym państwie członkowskim, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego. Wyjaśniono przy tym, że przepisy tytułu II rozporządzenia podstawowego, do których zalicza się jego art. 11-16, mają jedynie na celu określenie ustawodawstwa krajowego mającego zastosowanie do osób objętych zakresem zastosowania tego rozporządzenia. Ich celem nie jest ustalenie warunków, od których zależy istnienie uprawnienia lub obowiązku przystąpienia do systemu zabezpieczenia społecznego lub do takiego czy innego działu tego systemu. Trybunał przyjął zatem, że „podleganie ustawodawstwu państwa członkowskiego” nie należy wiązać ze spełnieniem warunków do objęcia jednym z tytułów funkcjonujących w danym (krajowym) systemie zabezpieczenia społecznego. Pojęcie to należy wyklądać na podstawie przepisów koordynacyjnych, z uwzględnieniem, że każda inna osoba, do której nie mają zastosowania przepisy art. 11 ust. 3 lit. a-d) rozporządzenia podstawowego, podlega ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym ma miejsce zamieszkania, bez uszczerbku dla innych przepisów wspomnianego rozporządzenia, gwarantujących jej świadczenia na podstawie ustawodawstwa jednego lub kilku innych państw członkowskich (art. 11 ust. 3 lit. e) rozporządzenia podstawowego) (zob. także wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 10 kwietnia 2019 r., II UK 602/17, LEX nr 2642771; z dnia 31 października 2018 r., II UK 331/17, OSNP 2019 nr 5, poz. 65).

Z orzecnictwa Trybunału Sprawiedliwości UE wynika, że sąd ostatniej instancji państwa członkowskiego, taki jak Sąd Najwyższy, orzekający po uzyskaniu od Trybunału Sprawiedliwości UE odpowiedzi na zadane pytanie dotyczące wykładni prawa Unii albo rozstrzygający zagadnienie prawne bez kierowania pytania do Trybunału Sprawiedliwości UE, gdy orzecznictwo tego Trybunału udziela już jasnej odpowiedzi na kwestie prawa unijnego istotne dla rozstrzygnięcia sprawy lub problemu prawnego przez sąd krajowy, musi sam uczynić wszystko co

niezbędne do tego, aby wykładnia prawa Unii przyjęta przez Trybunał Sprawiedliwości UE została wprowadzona w życie (zamiast wielu zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z dnia 5 kwietnia 2016 r., C-689/13, Puligienica Facility Esco SpA, ECLI:EU:C:2016:199, pkt 42 i sentencja wyroku). W takiej sytuacji sąd ostatniej instancji nie może być związany jakimkolwiek orzecznictwem sądów krajowych, jeżeli uzna, że nie jest ono zgodne z prawem Unii (zob. np. wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z dnia 5 kwietnia 2016 r., C-689/13, Puligienica Facility Esco SpA, pkt 38; z dnia 15 stycznia 2013 r., C-173/09, Elcinow, EU:C:2010:581, pkt 30). Z dotychczasowego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE wynika też, że „skuteczność (*effet utile*) art. 267 TUE zostałaby osłabiona, gdyby sąd krajowy natrafiał na przeszkodę uniemożliwiającą natychmiastowe stosowanie prawa Unii zgodnie z orzeczeniem lub orzecznictwem Trybunału” (zob. np. wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z dnia 9 marca 1978 r., 106/77, Simmenthal, EU:C:1978:49, pkt 20; z dnia 5 kwietnia 2016 r., C-689/13, Puligienica Facility Esco SpA, pkt 39; podobnie wyrok Simmenthal, 106/77, pkt 20). Sąd krajowy, do którego w ramach zakresu jego właściwości należy stosowanie przepisów prawa Unii, jest zobowiązany zapewnić pełną skuteczność tych norm, w razie konieczności z własnej inicjatywy, odstępując od stosowania wszelkich niezgodnych z nimi przepisów prawa krajowego, także późniejszych, bez potrzeby zwracania się o ich uprzednie usunięcie w drodze ustawodawczej lub w ramach innej procedury konstytucyjnej (zob. przede wszystkim wyroki: Simmenthal, 106/77, pkt 21, 24). Niezgodne z wymogami wynikającymi z samej natury prawa Unii byłyby bowiem wszelkie przepisy obowiązujące w krajowym porządku prawnym oraz wszelka praktyka legislacyjna, administracyjna lub sądowa, powodujące ograniczenie skuteczności tego prawa poprzez odmowę przyznania sądowi właściwemu w kwestii jego zastosowania uprawnienia do uczynienia, w momencie stosowania tego prawa, wszystkiego, co niezbędne do pominięcia przepisów prawa krajowego stojących ewentualnie na przeszkodzie pełnej skuteczności prawa Unii (zob. wyroki: Simmenthal, 106/77, E, pkt 22; a także A, C-112/13, EU:C:2014:2195, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo).

W świetle utrwalonego i niebudzącego wątpliwości interpretacyjnych orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE wynika zatem, że Sąd Najwyższy ma

obowiązek pominąć każde działanie władzy ustawodawczej lub wykonawczej albo orzeczenie krajowe, które stałoby w sprzeczności z zasadą pierwszeństwa prawa unijnego, zasadą lojalnej współpracy (art. 4 ust. 3 TUE) oraz zasadą skutecznej ochrony sądowej (art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE).

W związku z powyższym Sąd Najwyższy pomija art. 398²⁰ k.p.c., według którego Sąd, któremu sprawa została przekazana, związany jest wykładnią prawa dokonaną w tej sprawie przez Sąd Najwyższy; nie można oprzeć skargi kasacyjnej od orzeczenia wydanego po ponownym rozpoznaniu sprawy na podstawach sprzecznych z wykładnią prawa dokonaną w tej sprawie przez Sąd Najwyższy. W orzecznictwie ugruntowany jest pogląd, że wykładnią prawa dokonaną przez Sąd Najwyższy jest związany nie tylko sąd, któremu sprawa została przekazana (zdanie 2 k.p.c.), ale także podmiot wnoszący skargę kasacyjną, a w konsekwencji również Sąd Najwyższy rozpoznający taką skargę (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 maja 2010 r., II PK 344/09, OSNP 2011 nr 21-22, poz. 271; z dnia 9 lutego 2005 r., II CK 413/04, LEX nr 395075; z dnia 8 października 2009 r., II CSK 180/09, LEX nr 536071). Oznaczałoby to, że Sąd Najwyższy rozpoznający niniejszą skargę byłby związany wykładnią art. 14 ust. 1 rozporządzenia wykonawczego w związku z art. 12 ust. 1 rozporządzenia podstawowego przedstawioną w przywołanym wyżej kasatoryjnym wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2018 r., II UK 650/16. To z kolei prowadziłoby do sytuacji uniemożliwiającej stosowanie prawa Unii zgodnie z orzeczeniem Trybunału Sprawiedliwości UE, naruszając zasadę należytej efektywności prawa unijnego.

W konkluzji, uzasadniony jest zarzut naruszenia art. 14 ust. 1 rozporządzenia wykonawczego w związku z art. 12 ust. 1 rozporządzenia podstawowego przez przyjęcie, że brak tytułu do ubezpieczenia na podstawie przepisów ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych czy ubezpieczeniu zdrowotnemu na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych przed delegowaniem do pracy we Francji oznacza, że zainteresowany nie był osobą, która „bezpośrednio przed rozpoczęciem zatrudnienia podlega już ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym siedzibę ma jej pracodawca”.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.